

STANDARDY WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH Z JĘZYKA POLSKIEGO

Standardy wymagań egzaminacyjnych to wiedza i umiejętności, które są obowiązkowe dla uczniów przystępujących do egzaminu maturalnego. Ujęte w standardach wymagania obowiązują na dwóch poziomach: podstawowym i rozszerzonym.

Standardy składają się z trzech części:

- I. Wiadomości i rozumienie – wymagania z zakresu znajomości pojęć z dziedziny wiedzy o języku, literaturze i kulturze, a także w zakresie redagowania tekstów.
- II. Korzystanie z informacji – wymagania z zakresu umiejętności odbioru tekstów kultury (publicystycznych, popularnonaukowych i literackich).
- III. Tworzenie informacji – umiejętności potrzebne przy tworzeniu własnego tekstu (pisanego i mówionego), a także wymagania dotyczące samokształcenia, czyli korzystania z różnych źródeł informacji.

W ZAKRESIE WIEDZY O JĘZYKU

POZIOM PODSTAWOWY

POZIOM ROZSZERZONY

1) co to jest znak i jakie są rodzaje znaków:
 a) zna typy znaków (np. ikonograficzne, językowe),
 b) wie, co to znaczy, że określony zbiór znaków jest systemem,
 c) rozumie istotę języka jako dwuklasowego systemu znaków,
 2) jakie są podsystemy języka:
 a) zna podsystem fonetyczny, leksykalny i gramatyczny; wie, co to wyraz, a co forma wyrazowa,
 b) zna podstawowe pojęcia leksykalne, słowotwórcze, fleksyjne, składniowe, to znaczy zna podstawy gramatyki języka polskiego,
 3) na czym polega bogactwo leksykalne i frazeologiczne polszczyzny i jak je pomnażać środkami rodzimymi:
 a) zna pojęcia synonimii, antonimii, polisemii, homonimii leksykalnej,
 b) zna podstawowe procesy słowotwórcze polszczyzny,
 c) zna definicję i rozróżnia typy frazeologizmów,
 d) zna pojęcie neosemantyzacji,
 4) co to znaczy mówić i pisać poprawnie:
 a) zna pojęcie kultury języka, normy językowej i błędu językowego,
 b) zna podstawowe typy błędów językowych (błędy wymowy, odmiany, składniowe, leksykalne, znaczeniowe, frazeologiczne, stylistyczne, ortograficzne i interpunkcyjne),
 5) czym różni się polszczyzna mówiona od pisanej, czyli zna podstawowe cechy obu typów języka, wynikające z różnic sytuacji komunikacyjnej,
 6) na czym polega społeczne i terytorialne zróżnicowanie polszczyzny:
 a) zna pojęcie dialektu ludowego i gwary ludowej,
 b) wie, co to są gwary środowiskowe i zawodowe,
 c) zna pojęcie regionalizmu językowego,
 7) jakie są style współczesnej polszczyzny:
 a) zna pojęcie stylu językowego, a także stylów artystycznych i użytkowych,
 b) zna podstawowe cechy stylów pisanych (urzędowego, dziennikarskiego, publicystycznego, naukowego) i mówionych (monologicznego, dialogowego),
 8) co to jest stylizacja językowa i jakie są podstawowe typy stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja tekstu),
 9) co to jest akt mowy i jakie są rodzaje aktów mowy; wie o składnikach aktu mowy, o jego sensie dosłownym i intencjonalnym,
 10) jakie są podstawowe funkcje tekstów językowych; zna funkcję komunikacyjną, impresywną, ekspresywną i poetycką tekstu,
 11) na czym polega umiejętność przekonywania; co to są zabiegi perswazyjne i nieuczciwe używanie języka:
 a) zna pojęcia perswazji językowej i manipulacji oraz etyki językowej,
 b) zna językowe środki wykorzystywane w tych zabiegach,
 12) na czym polega umiejętność publicznego zabierania głosu oraz zna podstawowe pojęcia retoryczne: pytanie retoryczne, elipsę, metaforę,
 13) jak sprawnie posługiwać się polszczyzną w zależności od sytuacji komunikacyjnej:
 a) zna zasadę stosowności wypowiedzi,
 b) wie, kiedy posługiwać się językowymi odmianami oficjalnymi, a kiedy nieoficjalnymi,
 14) na czym polega językowy savoir-vivre, czyli zna sposoby zwracania się do innych, zasady grzeczności, np. w dyskusji, w korespondencji,
 15) jakie były najważniejsze procesy językowe w historii języka i jakie ślady pozostawiły one we współczesnej polszczyźnie (podstawowe procesy fonetyczne, a także leksykalne - rozwój znaczeniowy wyrazów, zapożyczenia),
 16) jakie są językowe rezultaty kontaktów polszczyzny z innymi językami, dawniej i dziś:
 a) wie, z jakich języków polszczyzna przede wszystkim zapożyczała środki językowe,
 b) zna pojęcia zapożyczenia leksykalnego i kalki językowej (znaczeniowej i strukturalnej),
 17) co to znaczy, że język jest wartością, czyli wie, co to jest wartość sama w sobie (autoteliczna) i wartość użytkowa języka (język jako narzędzie),

jak na poziomie podstawowym oraz:
 1) co to jest stylizacja biblijna,
 2) na czym polega funkcja kreatywna i funkcja fatyczna tekstu,
 3) na czym polega retoryczna organizacja tekstu, okres retoryczny,
 4) jakie są podstawowe cechy języka poszczególnych epok literackich,

W ZAKRESIE WIEDZY O LITERATURZE I KULTURZE		
POZIOM PODSTAWOWY		
WIADOMOŚCI I ROZUMIENIE	<p>18) utwory literackie i inne teksty kultury, wskazane w podstawie programowej dla zakresu podstawowego, ważne dla poczucia tożsamości narodowej i przynależności do wspólnoty europejskiej i światowej,</p> <p>19) podstawowe tematy, motywy i wątki, występujące w utworach literackich i innych tekstach kultury,</p> <p>20) podstawowe wyróżniki utworu literackiego oraz właściwości różnych rodzajów i gatunków literackich, konwencji stylistycznych i tradycji literackich,</p> <p>21) podstawowe pojęcia z zakresu poetyki (wersyfikacja, kompozycja, stylistyka, genologia), teorii literatury i historii literatury, np. konwencja literacka, prąd artystyczny, rodzaj i gatunek literacki; temat, wątek, motyw, styl,</p> <p>22) podstawowe procedury analizy utworu literackiego, np. odnalezienie dominanty kompozycyjnej; rozpoznanie konwencji rodzaju i gatunku literackiego, określenie nadawcy i odbiorcy, konwencji estetycznej i stylistycznej, rozpoznanie przesłania ideowego dzieła,</p> <p>23) podstawowe kategorie estetyczne: komizm, tragizm, patos, ironia oraz ich funkcje – w zakresie niezbędnym do zrozumienia czytanych utworów,</p> <p>24) style w sztuce, ich cechy i związki z kulturą epoki,</p> <p>25) pojęcie tradycji literackiej i podstawowe wyznaczniki różnych tradycji (staropolskiej i oświeceniowej; romantycznej i pozytywistycznej; młodopolskiej i awangardowej),</p> <p>26) cechy kodów komunikacyjnych sztuk innych niż literatura, np. teatru, filmu, malarstwa,</p> <p>27) zjawiska kultury dawnej i współczesnej – ważne dla zrozumienia czytanych utworów,</p> <p>28) podstawowe konteksty interpretacyjne poznanych utworów, rozumie rolę kontekstu w odczytywaniu utworu,</p> <p>29) pojęcia: kultura wysoka, masowa, elitarna, kultura pop, arcydzieło, kicz,</p> <p>30) wpływ środków masowego przekazu (prasy, radia, telewizji, Internetu) na przemiany w kulturze współczesnej,</p> <p>31) wartości narodowe i związane z własnym dziedzictwem kulturowym (np. patriotyzm, ojczyzna, mała ojczyzna, naród, społeczeństwo); wartości stanowiące dorobek cywilizacji śródziemnomorskiej,</p>	<p>jak na poziomie podstawowym oraz:</p> <p>5) teksty wskazane w podstawie programowej dla zakresu rozszerzonego i poznane w trakcie lektury własnej,</p> <p>6) toposy i motywy ważne dla kultury śródziemnomorskiej,</p> <p>7) przemiany w obrębie najważniejszych gatunków literackich (np. dramatu jako gatunku, eposu, powieści, sonetu, pieśni, hymnu, trenu i innych gatunków lirycznych),</p> <p>8) związki rodzajów i gatunków literackich z prądami artystycznymi (np. wiąże satyrę i bajkę z klasycystycznym, a sielankę – z sentymentalnym nurtem oświecenia),</p> <p>9) wykładniki artystyczne komizmu, tragizmu, patosu, ironii oraz groteski - w zakresie niezbędnym do zrozumienia czytanych utworów,</p> <p>10) pojęcie dziedzictwa kulturowego,</p> <p>11) określenie „postmodernizm”,</p> <p>12) wartości niesione przez różne tradycje literackie i kierunki filozoficzne,</p> <p>13) związek między dominującą funkcją językową tekstu i jego formą oraz gatunkiem,</p> <p>14) związki zachodzące między różnymi warstwami utworu literackiego,</p>
	W ZAKRESIE REDAGOWANIA TEKSTÓW	
POZIOM PODSTAWOWY		
	<p>32) jakie są zasady kompozycji dłuższych wypowiedzi pisemnych i ustnych,</p> <p>33) jakie są zasady przekształcania tekstu pisanego, np. zasady streszczania, skracania i rozwijania tekstu oraz zasady cytowania,</p> <p>34) jakie są podstawowe zasady tworzenia takich tekstów, jak interpretacja utworu literackiego, rozprawka, referat, recenzja; zna cechy językowe i formalne wymienionych gatunków piśmiennictwa,</p> <p>35) na czym polega praca redakcyjna nad tekstem (kolejność podawania informacji, adiustacja tekstu, tworzenie tytułów, wyróżnienia techniczne),</p> <p>36) jakie są podstawowe cechy tekstu popularnonaukowego.</p>	
POZIOM ROZSZERZONY		
	<p>jak na poziomie podstawowym oraz:</p> <p>15) jakie są podstawowe cechy eseju i tekstu naukowego; zna cechy językowe i formalne wymienionych gatunków piśmiennictwa.</p>	

KORZYSTANIE Z INFORMACJI	W ZAKRESIE ODBIORU TEKSTÓW KULTURY	
	POZIOM PODSTAWOWY I POZIOM ROZSZERZONY	
	<p>1) rozpoznać różne rodzaje znaków w prezentowanych wytworach kultury; rozpoznać, co jest, a co nie jest systemem znaków; wskazać w przedstawionym materiale (na obrazie, rycinie, w tekście, fragmencie filmu) znaki różnego rodzaju,</p> <p>2) wskazać w tekście określone formy fleksyjne i połączenia wyrazowe: rozpoznać formy fleksyjne wyrazów różnych części mowy, rozpoznać i nazwać podstawowe związki składniowe,</p> <p>3) rozpoznać wieloznaczność słowa i odróżnić ją od homonimiczności form; pokazać poprawne i manipulacyjne posługiwanie się wyrazami wieloznacznymi,</p> <p>4) wyróżnić w tekście związki frazeologiczne i odczytać ich znaczenia,</p> <p>5) odczytać dosłowne i metaforyczne znaczenia wyrazów,</p> <p>6) odróżnić tekst językowo poprawny od niepoprawnego,</p> <p>7) wskazać istotne cechy języka mówionego i pisanego oraz rozpoznać (według określonych cech), czy dany tekst jest mówiony, czy pisany,</p> <p>8) wskazać i rozpoznać w tekście elementy gwar terytorialnych, zawodowych i środowiskowych,</p> <p>9) wskazać podstawowe cechy językowe poszczególnych stylów; rozpoznać (według określonych cech), w jakim stylu pisany jest wskazany fragment,</p> <p>10) wskazać w tekście stylizację; rozpoznać typ stylizacji,</p> <p>11) odróżnić intencje aktu mowy, np. rozkaz od prośby, pytanie od stwierdzenia; wydobyć ukryte cechy aktu mowy; dostrzec ironię, sarkazm, prowokację w tekście wypowiedzi,</p> <p>12) rozpoznać funkcje określonych tekstów i wskazać środki językowe służące tym funkcjom,</p> <p>13) rozpoznać w tekście językowe środki perswazji i manipulacji: odróżnić środki etyczne od nieetycznych, szczerłość od nieszczerłości wypowiedzi, pokazać określone środki perswazji językowej, wskazać tekst zawierający manipulację językową, odróżnić zdania o faktach od zdań będących interpretacją faktów,</p> <p>14) we współczesnej polszczyźnie wskazać ślady procesów dawnych; wskazać typy zmian znaczeniowych w wyrazach, np. uabstrakcyjnienie, uogólnienie, zmiana nacechowania,</p> <p>15) rozpoznać w tekście wyrazy zapożyczone i podać ich polskie odpowiedniki,</p> <p>16) wskazać konsekwencje nadmiernego zapożyczenia do współczesnej polszczyzny elementów angloamerykańskich,</p>	
	W tekstach publicystycznych i popularnonaukowych:	
	POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
	<p>17) odczytać sens fragmentów (zdań, grupy zdań, akapitu),</p> <p>18) wyodrębnić tezę (główną myśl) całego tekstu, wykorzystane w nim argumenty i sformułowane wnioski,</p> <p>19) rozpoznać zasadę kompozycyjną tekstu i jej funkcję,</p> <p>20) rozpoznać i określić typ nadawcy i typ adresata tekstu,</p> <p>21) nazwać funkcję tekstu,</p> <p>22) rozpoznać charakterystyczne cechy stylu i języka tekstu, nazwać środki językowe i ich funkcję w tekście,</p> <p>23) rozpoznać cechy gatunkowe tekstu,</p> <p>24) odtworzyć informacje sformułowane wprost, przetworzyć informacje, np. porządkować i hierarchizować, stosować do rozwiązania problemu, wskazać przyczyny i skutki, oddzielić informacje od opinii,</p>	<p>jak na poziomie podstawowym oraz w tekstach naukowych (np. filozoficznych, teoretycznoliterackich i językoznawczych),</p>

KORZYSTANIE Z INFORMACJI	W tekstach literackich:	
	POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
	<p>25) rozpoznać tematy, wątki, motywy, 26) rozpoznać nadawcę i odbiorcę oraz bohatera i sposoby jego kreowania w utworze, 27) określić podstawowe wyznaczniki poetyki utworu (z zakresu wersyfikacji, stylistyki, kompozycji, genologii), 28) odczytać treści dosłowne i ukryte utworu, 29) wykorzystać w odczytaniu sensu utworu miejsca znaczące (tytuł, puentę, kompozycję, słowa-klucze), 30) rozpoznać w tekście językowe środki artystycznego wyrazu, 31) dostrzegać najistotniejsze zagadnienia utworu, stawiać hipotezy, problematyzować odczytanie tekstu, 32) wskazać różnice między fikcją literacką i prawdą historyczną, 33) rozpoznać aluzje literackie, znaki i symbole kulturowe, np. biblijne, antyczne, romantyczne, 34) wskazać podstawowe konteksty utworu i wykorzystać je w interpretacji, 35) rozpoznać przybliżony czas powstania utworu, 36) rozpoznać konwencję literacką utworu, 37) rozpoznać styl utworu, np. wiersza renesansowego, barokowego, klasycystycznego, romantycznego, 38) rozpoznać cechy gatunkowe analizowanego utworu, 39) rozpoznać parafrazę, parodię, trawestację, 40) dostrzec cechy wspólne i różne wskazanych utworów, 41) dostrzec związki między utworem literackim i innymi dziełami sztuki, 42) dostrzec w utworze wartości charakterystyczne dla epoki, 43) rozpoznać powiązania utworów z historią Polski i Europy (tradycją narodową, europejską), 44) dostrzec etyczne i estetyczne wartości utworu literackiego, 45) dostrzec wartości uniwersalne i narodowe, 46) rozpoznać funkcję utworu, np. dydaktyczną, kompensacyjną, formacyjną, 47) odróżnić osobiste sądy związane z odbiorem utworu od sądów utrwalonych w tradycji.</p>	<p>jak na poziomie podstawowym oraz: 1) rozpoznać funkcję występujących w utworze tematów, toposów, motywów, 2) wskazać funkcję (ideową i kompozycyjną) aluzji literackiej, znaku kulturowego np. biblijnego, antycznego, 3) wskazać związki między różnymi warstwami utworu, 4) podporządkować odczytanie utworu wybranej metodologii, 5) dostrzec związki utworu literackiego z kulturą i filozofią epoki, 6) rozpoznać znaki tradycji, np. judaistycznej, antycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej, 7) wskazać tradycję literacką, 8) dostrzec przemiany gatunku literackiego, 9) wskazać środki językowe, decydujące o swoistości wypowiedzi indywidualnej, 10) rozpoznać charakterystyczne dla danej epoki cechy języka i stylu czytanych utworów, 11) dostrzec strukturę artystyczną utworu, 12) rozpoznać podstawowe wyróżniki kodu innych niż literackie dziedzin sztuki - w zakresie niezbędnym do odbioru dzieł, np. plastycznych, teatralnych, filmowych.</p>

W ZAKRESIE TWORZENIA TEKSTU WŁASNEGO**POZIOM PODSTAWOWY**

- 1) poprawnie mówić i pisać, ze świadomością tego, dlaczego tak właśnie to robi,
- 2) wypowiadać się ze świadomością intencji swojej wypowiedzi: dobrać odpowiednie środki leksykalne, np. synonimy, antonimy; poprawnie posługiwać się związkami frazeologicznymi,
- 3) napisać tekst w określonym stylu,
- 4) skonstruować tekst mający przekonać kogoś do czegoś, stosując określone środki perswazji językowej,
- 5) publicznie zabrać głos, stosując podstawowe zasady retoryczne,
- 6) właściwie skonstruować wystąpienie, używać językowych środków grzeczności, unikać agresywności i brutalizacji wypowiedzi,
- 7) zachować się właściwie językowo w różnych sytuacjach, prawdziwych i modelowanych dla celów dydaktycznych; wybrać środki językowe, głównie leksykalne i frazeologiczne, stosowne w danej sytuacji,
- 8) zachować się zgodnie z zasadami językowego savoir vivre'u; różnicować środki językowe ze względu na ich wartość „grzecznościową”,
- 9) na wybranych przykładach pokazać, że język się zmienia,
- 10) przekonać słuchacza, że język jest wartością,
- 11) napisać dłuższy tekst (rozprawkę, recenzję, referat, interpretację utworu literackiego lub jego fragmentu), przestrzegając podstawowych zasad jego organizacji; dostosować formę do tematu wypowiedzi,
- 12) gromadzić, selekcjonować materiał, hierarchizować argumenty, formułować hipotezy i wnioski,
- 13) interpretować utwór na podstawie jego analizy, odnosić stwierdzenia do analizowanego tekstu,
- 14) porównywać utwory,
- 15) stosować podstawowe pojęcia z zakresu historii literatury, poetyki, teorii literatury i nauki o języku, a także terminy i pojęcia z zakresu sztuk pięknych,
- 16) przywołać właściwe konteksty, np. odnieść utwór do biografii autora, filozofii, religii, życia, człowieka,
- 17) streszczać, parafrazować, cytować, komentować, wnioskować,
- 18) formułować i uzasadniać opinie,
- 19) prezentować własne przeżycia wynikające z kontaktów ze sztuką,
- 20) uczestniczyć w dialogu, dyskusji, broniąc swojego stanowiska,
- 21) mówić i pisać z dbałością o estetykę wypowiedzi,

POZIOM ROZSZERZONY

jak na poziomie podstawowym oraz:

- 1) redagować własną wypowiedź zgodnie z cechami gatunku i zamierzoną funkcją tekstu (próba eseju, interpretacja porównawcza),
- 2) integrować wiedzę z zakresu historii literatury, teorii literatury, językoznawstwa i nauki o kulturze,
- 3) formułować oceny według wskazanych przez siebie kryteriów,
- 4) świadomie dobrać środki językowe, unikając kiczu literackiego (np. stylu afektowanego, kwiecistego),

W ZAKRESIE SAMOKSZTAŁCENIA**POZIOM PODSTAWOWY**

- 22) korzystać z klasycznych źródeł informacji: słowników (np. ortograficznego, poprawnej polszczyzny, języka polskiego, terminów literackich), encyklopedii,
- 23) korzystać z Internetu i innych elektronicznych źródeł informacji,
- 24) wykonać opis bibliograficzny,
- 25) wyszukać literaturę przedmiotu, dokonać jej selekcji według określonych kryteriów; wykorzystać ją do opracowania tematu,
- 26) scalać zdobyte informacje w różne formy wypowiedzi,
- 27) notować, sporządzić plan, konspekt,
- 28) gromadzić teksty literackie i inne teksty kultury, poznane w toku lektury własnej, stanowiące odniesienie do lektur poznanych w szkole,
- 29) analizować i korygować błędy językowe popełnione przez siebie lub dostrzeżone w czytanych tekstach.

POZIOM ROZSZERZONY

jak na poziomie podstawowym oraz:

- 5) tworzyć zestawy bibliograficzne na określony temat,
- 6) sporządzać przypisy,
- 7) tworzyć bazy danych,
- 8) sporządzać zapis komputerowy, audio i wideo.